

RAQAMLI TA'LIM MUHITIDA BO'LAJAK O'QITUVCHILARNI TARBIYALASHDA OMMAVIY AXBOROT VOSITALARINING O'RNI

Raxmatov Odiljon

Farg'ona Davlat Universiteti Axborot Texnologiyalari kafedrası o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7776331>

Axborotni keng jamoatchilikka yetkazib beruvchi matbuot, radio, televideniye, kino kabi hodisalarni o'zida birlashtiruvchi ommaviy axborot vositalari jamiyat hayotiga va barkamol avlodni tarbiyalab voyaga yetkazish jarayoniga ulkan ta'sir o'tkazish quvvatiga ega. Uning qanday katta kuchga ega ekanini ularga nisbatan «to'rtinchi hokimiyat» atamasi qo'llanilishida ham ko'rish mumkin. Ommaviy axborot vositalarining ta'sir kuchi beriladigan materiallarning tezkorligi, ko'tarilayotgan masalalarning dolzarbligi hamda tahliliylik darajasiga va mavjud muammolarning samarali yechimlarini taklif etishga ko'p darajada bog'liq bo'ladi.

Ommaviy axborot vositalarining yosh avlodni tarbiyalab voyaga yetkazishdagi ta'sir kuchi uning materiallari muayyan auditoriyaga mo'ljallangani bilan ham belgilanadi. Masalan, ichki auditoriyaga mo'ljallangan materiallarni yoshi, jinsi, ijtimoiy maqomi (kasb-kori), milliy, diniy mansublik kabi belgilarga ko'ra farqlash mumkin. Ommaviy axborot vositalarining qamrov darajasi, boshqacha aytganda, mahalliy, umummilliy, mintaqaviy yoki xalqaro (global) miqyosda faoliyat ko'rsatishi ham uning ta'sir doirasini ko'rsatuvchi omillardan biri hisoblanadi.

Ommaviy axborot vositalari barkamol avlodni g'oyaviy tarbiyalashning muhim bo'g'inidir. Eng avvalo ular ijtimoiy hayotdagi muayyan voqea, hodisa yoki muammo yuzasidan axborotni yetkazib berish orqali, uning jamiyat uchun ahamiyati, keng aholi qatlamlari uchun dolzarbligini ta'kidlaydi. Axborot oqimi hajman keng, mazmunan rang-barang, uzatilishga ko'ra tezkor bo'lgan bugungi kunda bu jarayon yanada chuqurlashib bormoqda.

Ayni paytda, ommaviy axborot vositalari muayyan xabarni uzatish yoki biror bir g'oyaning mohiyatini ochib berish orqali uning o'zlashtirilishiga, kishilar ongida barqaror tasavvurlar, obrazlar, qadriyatlarining shakllanishiga ko'maklashadi. Sodda qilib aytganda, u ijtimoiy fikrga doimiy va izchil ta'sir o'tkazish, uni shakllantira olish imkoniyatiga egadir. Mafkuraviy tarbiya tizimida ommaviy axborot vositalarining o'rne haqida gap ketar ekan, uzatilayotgan axborotlarning ob'ektivligi masalasiga alohida e'tibor berish lozim. Axborotning ob'ektiv emasligi ularga ishonchsizlikning shakllanishi hamda noto'g'ri tasavvurning ildiz otishiga va jamiyatda kechayotgan jarayonlarning mohiyatini tushunmaslikka sabab bo'ladi.

Ommaviy axborot vositalari rivoji hozirgi davrdagi barkamol avlodni tarbiyalashdagi g'oyaviy kurashga o'ziga xoslik bag'ishlamoqda. Bu jumladan, ma'lumotlar oqimi manfaatdorlik nuqtai nazaridan yetkazilishida yoki ataylab qarama-qarshi xarakterdagi ma'lumotlarni poyma-poy berish orqali oxir-oqibatda odamlarning ma'naviy idrokini susayishtirishga intilishida yaqqol namoyon bo'ladi. Shu bilan birga bu o'ziga xoslik jamiyat a'zolaridan tizimli ravishda axborotning muayyan qatlamini yashirishga, ularning muhokama ob'ektiga aylantirmaslikka intilishda ham yaqqol ko'rinadi.

Ommaviy axborot vositalarining mafkuraviy jarayonlar rivojiga o'ziga xos va kuchli ta'sir o'tkazayotganini quyidagi misolda ham ko'rish mumkin. Ma'lumki, bugungi kunda internet ommaviy axborot va kommunikatsiya tizimining eng tez rivojlanib borayotgan bo'g'ini hisoblanadi. Hatto mana shu tizimning ham g'oyaviy kurash va targ'ibotning asosiy maydoniga aylanganini ekstremistik, shu jumladan, diniy ekstremistik qarashlarni targ'ib qilishdagi o'rni misolida ham ko'rish mumkin.

Diniy ekstremistlar va terrorchilarning internetdagi saytlarida tashkilotning maqsadi, tarixi hamda ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy mazmundagi ma'lumotlarga keng o'rin beriladi. Jumladan, terrorchilar kuch ishlatish yo'liga o'tishga go'yoki majbur bo'lganlarini asoslashga, terror va qo'poruvchilik harakatlarini ma'naviy va axloqiy jihatdan oqlashga intilishadi, Bunda o'zlarini "ozodlik kurashchilari", "partizanlar", "qarshilik ko'rsatuvchilar" deb atagan holda tinchlik tarafdori qilib ko'rsatishga va ular bilan kurashda hukumat tinch yo'l bilan harakat qilish lozimligini asoslashga intilish keng tarqalgan. Shu bilan birga o'z saytlarida hukumat tarafidan qo'llanilayotgan metodlarning "vahshiylikini" yoritishga ham alohida e'tibor beradilar.

Tezkor axborotlar, yangiliklarning bir vaqtning o'zida bir necha tilda bayon etilishi, terrorchilar uchun foydali bo'lgan yo'nalishda berib borilishi, ularning faoliyatni oqlovchi, «qahramonligini» kuylovchi qo'shiqlar, kliplar berilishi bunday saytlarning mafkuraviy hamda emotsional ta'sir quvvatini oshirishga xizmat qiladi.

Bunday saytlar, bir tomondan, terrorchilik tashkilotining faol a'zolariga, ikkinchi tomondan, terrorchilarning asl maqsad muddaolarini bilmaydigan, ularni "kurashchilar", "opozitsiya" va shu kabi ijobiy maqom hamda sifatda qabul qilishga o'rgangan odamlarga mo'ljallangan bo'ladi. Ulardan, jamiyatda tegishli ijtimoiy fikrni shakllantirish va qarma-qarshi (dushman) tomonga psixologik ta'sir ko'rsatish, qo'rquv, vahima tarqatish orqali ichki ikkilanishni keltirib chiqarishdek maqsadlar ko'zlanadi.

Mamlakatimizda mustaqillik yillarida zamonaviy texnik uskunalarga, keng va chuqur fikrlovchi kadrlarga ega bo'lgan, yangicha mazmun-mohiyat kasb etadigan ommaviy axborot vositalari faoliyati uchun hamma sharoitlar yaratildi. Ommaviy axborot vositalari va barkamol avlodni tarbiyalab voyaga yetkazish targ'iboti haqida gap ketar ekan, eng avvalo g'araz maqsadlarda amalga oshirilayotgan tashqi g'oyaviy ta'sirlar, mamlakatimiz hayotida sodir bo'layotgan o'zgarishlarga xolis yondashuv bayrog'i ostida berilayotgan bir yoqlama axborotlar va baholarning oldini olish, ularga qarshi ob'ektiv ma'lumotlarni kishilarga tezkor, tizimli va tadrijiy yetkazib berish masalasi dolzarb bo'lib turganini alohida qayd etish zarur. Shunday vaziyatda har xil shaklu shamoyilda chiqayotgan bunday urinishlarga qarshi fuqarolarimiz hayotida sodir bo'layotgan ijobiy o'zgarishlar haqida hikoya qiluvchi chuqur tahliliy ma'lumotlarni muntazam berib borish hayotiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Shu bilan birga ommaviy axborot vositalari oldida O'zbekistondagi vaziyat, turli sohalarda erishilgan yutuqlar bo'yicha ob'ektiv axborotlarni jahon jamoatchiligiga vaqtida yetkazib berish hamda mamlakatdagi real voqelikning undan tashqarida ham to'g'ri va o'rinli qabul qilishlariga erishishdek muhim vazifa borligini ham ta'kidlash zarur.

References:

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: “O'zbekiston”, 2021.
2. Атаманов Г.А. Информационная безопасность: сущность и содержание // Бизнес и безопасность в России. – 2007. – № 47.
3. Гоббс Т. Левиафан. – Москва: Мысль, 2001.
4. Дзлиев М.И., Романович А.Л., Урсул А.Д. Проблемы безопасности: теоретико-методологические аспекты. – Москва: МГУК, 2001.
5. Заплатинський В. М. Терминологія науки о безпеці. Zbornik prispievkov z medzinarodnej vedeckej konferencie «Bezpečnostna veda a bezpečnostne vzdelanie». – Liptovský Mikuláš: AOS v Liptovskom Mikuláši, 2006.
6. Моисеев Н.Н. Расставание с простотой. – М., 2000.
Мыслители Греции. От мифа к логике. – Москва: Эксмо-пресс, 1998